

KUR'AN SANATI VE ESTETİĞİ ÜZERİNE

Yrd.Doç.Dr. Mustafa YILDIRIM
Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ÖZET

Bu çalışmada, Kur'an-ı Kerim'in sanat ve estetik yönü ele alınmıştır. Çalışma dört bölümden meydana gelmektedir. Bunlar, "Kur'an'da Geçen Edebî Sanatlar", "Kur'an'da Geçen Estetik (Güzellik) Terimleri", "Kur'an'a Göre Söz Söyleme Sanatı" ve "Kur'an'da Geçen Sanatlı Yapılar" dır. Her bölümde, Kur'an'dan verilen ayetler temel alınmıştır. Ayrıca ilgili yayınlardan istifade edilmiş ve buna istinaden görüşlerimiz de ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: Kur'an, sanat, estetik.

ABSTRACT

On Art and Aesthetic of the Quran

In this research, art and the aesthetic aspect of the Quran are examined. The study consists of four parts. These are "literary arts in the Qur'an", "aesthetic terms in the Qur'an", "the art of speech in the Qur'an" and "artistic structures in the Qur'an". Each section is based on verses from the Qur'an. Other Related publications have been used. In addition, our opinions are expressed.

Key Words: Qur'an, Art, Aesthetic.

GİRİŞ

Kişisel, toplumsal ve medeniyet boyutu olması yönüyle sanatın birçok tarifi yapılabilir. "Sanat, dinleyen ve seyredende estetik bir zevk uyandıran, gerçekliği sembolik olarak ifade eden eser ve hareketlerdir", "Sanat, insanla nesnel gerçeklik arasındaki ilişkidir", "Sanat, bir duygu veya düşüncenin, maddî bir malzemenin, sestem veya sözden faydalanmak suretiyle heyecan ve hayranlık uyandıracak bir şekilde ifadesidir", "Sanat, güzelliğin meydana çıkarılarak, güzel veya yüce görünen bir biçimde düşünce ve hislerin ifadesidir"¹.

Estetik kelimesi, farklı dillerde çeşitli şekillerde ifade edilir. Örneğin Osmanlı Türkçesinde, *bedîyat*, *ilm-i hüsn*, *ilm-i mehasin*, *ilm-i bedî*, *ilm-i bedayi*, *hikmet-i bedayi*, *ilm-i zevk*, Arapça'da *ilm-i cemel*, Fransızca'da *esthetique*, Almanca'da *aesthetik*, İngilizce'de *aesthetics*, İtalyanca'da *estetica* şeklindedir.² Türkçe'de de karşılığı *duyum* ve *algılama* olan estetik kelimesi, Yunanca

¹ Will Durant, *Medeniyetin Temelleri*, Çev: Nejat Muallimoğlu, İstanbul 1996, s., 164.

² Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Ansiklopedisi*, C. II, İstanbul 1977, s. 81.

aisthesis kelimesinden türemiş olup *duygu ilmi* anlamına gelir³.

Arapça'da estetik karşılığında "İlmü'l- Cemal"ın yanında "el-Cemaliyyat", "Felsefetü'l- Cemal", " Felsefetü'l-Fen" gibi tabirler de kullanılmaktadır. Osmanlı aydınları güzellik bilimi olarak tanımladıkları estetiği, "İlm-i Hüsn" şeklinde adlandırmaktadırlar⁴.

Sanatsal tasvir, Kur'an üslubunda üstün bir ifade vasıtasıdır. Kur'an, müşahede edilen olayı, görülen bir manzarayı, zihni bir manayı, ruhi bir durumu olduğu kadar, insan tipini, beşer tabiatını da hissî ve hayalî bir surette ifade eder. Çizdiği bu resme canlı bir hayat ya da taze bir hareket verir⁵.

Kur'an'ın insanlığa indirildiği dönemde, söz söyleme sanatı, anlatım sanatı ve edebî sanatlar en parlak devrini yaşıyordu. O günün insanı şiire ve fasih söze son derece önem veriyordu. İçtimai hayatta en yüksek mevkiyi şairler almaktaydı. Şiire verdikleri değer sebebiyle, yapılan yarışmalarda birinci gelenlere mükafatlar verilir, şiirleri de Ka'be duvarlarına asılarak, şaheser payesi ile halka takdim edilirdi. Ka'be'ye asılan bu şiirlere "Mu'allaka" deniliyordu ki, en meşhurları olan yedi şiir "Mu'allakât-ı Seb'a" (Ka'beye asılan yedi şiir, yedi askı) adıyla şöhret buluyordu. O dönemin Arap toplumunda edebiyat ve belağatın altın çağının yaşandığına en bariz delil, şüphesiz tarihin tescil ettiği meşhur şair ve hatiplerdir⁶.

İşte böyle bir ortamda nazil olan Kur'an-ı Kerim, insanları şaşkına düşürmüş, dehşete kapılmalarına sebep olmuştu. Aslında o sıralarda belağatın zirvesine ulaşan toplum, Kur'an'ın edebiyat ve belağat yönündeki parlaklığını, mucizeliğini anlamakta bir zorluk çekmemiştir. Fakat onları şaşırtan şey; kırk yaşına kadar okuma yazma bilmeyen, şiir ve nesirle uğraşmayan, çok iyi tanıdıkları ümmi bir zat'tan böyle insanüstü edebî parlaklığa sahip Kur'an ayetlerinin sudûru olmuştur. Onları asil etkileyen husus işte budur. Bir kısmı, Kur'an'ın şaşırtıcı özelliği olan lafız ve manadaki mucizeliği karşısında iman ederken, bir kısmı da sihirdir diyerek çeşitli sebeplerle Kur'an'ı kabule yanaşmamıştır⁷. Fakat her iki grubun ittifak ettiği nokta, Kur'an'ın i'cazını kabul etmeleridir⁸. İşte bu hakikat karşısında, Velid, Lebid, A'sa ve Ka'b b. Zühayr gibi belağat üstatları, Kur'an'ı her yönüyle takdir etmişlerdir. "Yedi Askı" adıyla Ka'be'nin duvarlarına asılan, Imru'l-Kays, Tarafa b. Abd, Ka'b b. Zühayr, Amr b. Kulsüm gibi şairlerin

³ Hançerlioğlu, a.g.e.,C.II., s.81; Cemil Sena, *Estetik, (Sanat ve Güzelliğin Felsefesi)*, İstanbul 1972, s.9; İsmail Tunali, *Felsefenin Işığında Modern Resim*, İstanbul, 1989, s.102; Suut Kemal Yetkin, *Estetik*, İstanbul 1938,s.1.

⁴ Beşir Ayzazoğlu, "İlmü'l-cemâl", *DİA*, C. 22, s.146.

⁵ Seyyid Kutup, Kur'an'da Edebi Tasvir, Çev. Mehmet Yolcu, İstanbul 1991, s. 28.

⁶ İdris Şengül, "Kur'an Üzerine", *A.Ü.İlahiyat Fak.Dergisi*, Ankara 1998 C:37, s.241.; Bkz., Muhammed Şedid, , *Menhecu'l-Kissa fi'l-Kur'an*, Suudî Arabistan 1984, s. 5; Şeyh Emin, Bekrî, *et-Ta'biru'l-Fenniyyu fi'l Kur'an*, Daru'ş-Şuruk, Beyrut 1980, s. 145; İsmail Cerrahoğlu, "Kur'an-ı Kerim Nasıl Bir Kitaptır, Nasıl Anladılar, Nasıl Anlıyoruz, Nasıl Anlamalıyız?", *Diyanet Dergisi*, Ekim-Kasım-Aralık 1991, C.27, S.4, s. 34-36.

⁷ Seyyid Kutup, a.g.e., s. 29.

⁸ İbn-u Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Daru İhyai't-Türasi'l-'Arabiyye, Beyrut ts. C. 1. s.366.

şairleri, Kur'an'la mukayese edildiğinde, gayet sönük kalmıştır⁹.

Kur'an, sanatlı yapılardan bahsederken yine toplumu aciz bırakıyordu. Çünkü o dönemde yaşayanların kendi coğrafyalarında görmemiş oldukları evler, saraylar ve kaleler gibi yapılardan bilgi veriyordu. Ayrıca sanatsal terimler kullanarak çeşitli ziynet konularını ve eşyalarını da gündeme taşıyordu. Bununla birlikte güzelliği algılama ve mutlak güzele ulaşma yollarını da aşama aşama insan dimağına yerleştiriyordu.

Şimdi, "Kur'an'da Edebî Sanatlar", "Kur'an'da Geçen Estetik (Güzellik) Terimleri", "Kur'an'a Göre Söz Söyleme Sanatı" ve "Kur'an'da Geçen Sanatlı Yapılar" konusunda bilgi vermeye çalışacağız.

I. KUR'AN'DA GEÇEN EDEBÎ SANATLAR

I.1. Secî

Kur'an'daki kafiye sistemine "seci" denilir¹⁰. Dilbilimciler Kur'an'daki bu kafiye kullanımını mucize olarak ifade etmektedirler. Ünlü İngiliz bilim adamı Prof. Abbas Adel, Kur'an'ın dilbilim açısından bir mucize olduğunu ispatlamak üzere hazırladığı Science Miracles (Bilimsel Mucizeler) adlı kitabında¹¹, Kur'an'da kullanılan harfleri, kafiye sistemini grafik ve şemalar aracılığıyla kapsamlı olarak incelemiştir. Bu kitapta Kur'an'daki kafiye sistemi ile ilgili dikkat çekici tespitlerde bulunmuştur.

Abbas Adel'in de örneklendirdiği gibi, Kur'an'da 29 sure bir ya da birden fazla sembolik harfle başlar. "Mukatta harfleri" olarak bilinen bu harfler, aynı zamanda başlangıç harfleri olarak da adlandırılırlar. Arapçadaki 29 harften 14 tanesi, mukatta harflerini oluşturur: Ayn, Sin, Kaf, Nun, Ra, Ya, Ta, Ha, Elif, Lam, Mim, He, Sad, Kef.

Bu harflerden "Nun" harfinin Kalem Suresi'ndeki kullanımına bakıldığında, ayetlerin %88.8'inde "Nun" harfi ile kafiye olduğu görülür. Şuara Suresi'nin %84.6'sı, Neml Suresi'nin %90.32'si, Kasas Suresi'nin %92.05'i "Nun" harfi ile kafiyelenmiştir. Kur'an'ın tamamı göz önünde bulundurulduğunda ise, %50,08'inde "Nun" harfi ile kafiye yapıldığı görülür. Diğer bir deyişle Kur'an'daki ayetlerin yarısından fazlası "Nun" harfi ile biter. Aynı uzunluktaki hiçbir edebî çalışmada, metnin yarısından fazlasında tek ses ile kafiye yapılması mümkün olmamıştır. Bu sadece Arapça için değil, tüm diller için geçerlidir. Kur'an'ın kafiye açısından genel incelemesi yapıldığında ise, kafiyelerin yaklaşık %80'inin Elif, Mim, Ya ve Nun harfleri tarafından oluşturulan üç sestem (n, m, a) oluştuğu görülür. 247 "Nun" harfinin dışında, ayetlerin %30'u "Mim", "Elif" ya da "Ya" ile kafiyelidir¹².

⁹ İsmail Cerrahoğlu, a.g.m., s. 36-37.

¹⁰ Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belağat*, İstanbul 2000, s. 22.; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara 2009, s. 34.

¹¹ Abbas Adel, *Science Miracles*, Amana Publications, January, Beltsville (U.S.A)2000, s.86.

¹² M. A. Abbas Adel, a.g.e., s.86.

I.2. Yansıma

Yansıma, tabiattaki seslerin harfler halinde aksetmesi, sesin kelime kalıbına dökülmesidir¹³. Kur'ân-ı Kerim'de bu sanata oldukça fazla yer ayrılmıştır. Kur'ân, lâfza, ifade ve manâ ile beraber derin bir ses, yüce bir musikî vermiştir. Bu yönüyle Kur'ân kelimeleri, daha iyisi bulunamayacak şekilde seçilmiştir¹⁴. Kur'ân'daki bu ses ve mânâ âhengine örnek verecek olursak;

"Anası onu zayıflık üstüne zayıflık çekerek (karnında) taşımıştır"¹⁵. ayetindeki "vehn" kelimesinin tonu, hamile bir kadının iniltisini hatırlatmaktadır.

"Şeytanın adımlarına tâbi olmayınız"¹⁶. Burada "tettebiu" ve "hutuvat" kelimeleri özel bir hareket düşündürmektedir. Şeytan adım adım hareket ediyor, insanlar da onun peşinden gidiyorlar. Ayrıca "hutuvat - adımlar" kelimesi, insan zihnine attığı ve hayalen hissettirdiği şekil ve gölge yanında, adımların sesini kulağa aksettirmektedir¹⁷.

İnançsızlığın verdiği sıkıntıyı "zorla yukarıya çıkıp bunalmak" mânâsını ifade eden "yessaadü fissemai"¹⁸ kelimeleriyle anlatan Kur'ân "yessaadü - yukarıya çıkıyor" kelimesindeki şeddeli ayn harfi ile havasız kalan insanın refleks bir hareketle ağız açışını da karakteristik özelliği ile beraber hatırlatmaktadır¹⁹.

Kur'ân'da, taşların çatlayıp içlerinden suların akışı "yeşşakkaku - şak şak parçalanır"²⁰ ifadesiyle şakırtı nağmesi içinde duyulur. Fısıltı ve şakırtısı ile hâdise gözümüzün önüne getirilir.

Kur'ân'ın bu özelliği kelimelerde görüldüğü gibi sûrelerde de görülür. Mese-lâ, şeytanın fısıltı ve vesvesesinden Allah'a sığınmayı ifade eden Nâs Sûresi, içinde bolca tekrarlanan "S" sesiyle fısıltı ve vesvese atmosferini zihinlerde canlandırmaktadır.

Yine ölümden sonra dirilmeyi inkâr edenlere karşı cidal ve tehdit temasının hakim olduğu "Kâf" sûresinde, diğer yerlerde rastlandığından çok daha fazla kalkale harfleri bulunur. İki sahife gibi az bir yerde fazlasıyla bulunan bu harfler, mânâlarıyla olduğu gibi sesleriyle de münkirleri sustururlar²¹.

I.3. Anlam Bağlantılı Uyum

Anlam Bağlantılı Uyum, anlamı daha iyi ifade ettiği için, uygun görülen gramer kurallarındaki değişiklikler²². Örneğin; "Ve kale nisvetün fil medineti - Şe-

¹³ Cem Dilçin, a.g.e., s.35.

¹⁴ Yusuf Bayram, "Kur'ân'da Edebî Sanatlar", *Yeni Ümit*, S.31, İstanbul 1996, s.12.

¹⁵ Lokman, 31/14.

¹⁶ Bakara, 2/168.

¹⁷ Safvet Senih, *Kur'ân'da Edebî Veche*, İşık Yayınları, İstanbul 2010, s. 137-138.

¹⁸ Enam, 6/125.

¹⁹ Safvet Senih, a.g.e., s. 90.

²⁰ Bakara, 2/74.

²¹ Suat Yıldırım, *Kur'ân-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş*, İstanbul 1989, s. 132.

²² Yekta Saraç, a.g.e., s.23.

*hirdeki kadınlar dediler...*²³ müenneslerin (kadınların) cemaatine iki katlı müennes olduğu halde (hem manâ, hem de kelime yapısı yönünden) müzekker (erkek) fiili olan "kale" fiili kullanılmıştır. Diğer yandan "*Kaletil a'rabü* - Bedevi Araplar dediler"²⁴ buyurmakla, müzekkerlerin (erkeklerin) cemaatine müennes (kadın) fiili kullanılmıştır²⁵. Bu yöntemle anlatılmak istenen konuya dikkat çekilmesidir.

1.4. Teşbih

Edebî sanatlardan biri olan teşbîh de Kur'ân-ı Kerîm'de mühim bir yer işgal eder²⁶. Teşbîh aralarında hakikî veya mecazî yönden ilgi kurulabilen iki varlıktan zayıf olanın kuvvetli olana benzetilmesi ile yapılan bir sanattır²⁷. "*Onun nuru, içinde lâmba bulunan bir kandil yuvasına benzer*"²⁸. Burada müşahhasan mücerrede doğru bir kavrama sanatı kullanılmıştır.

1.5. İstifham

İstifham, soru sormak suretiyle dikkat çekerek sözün tesirini artırıp anlamı kuvvetlendirme sanatıdır²⁹. Sanat soruyla yapılır, fakat karşılığında muhatabtan cevap beklenmez. Zaten sanatın yapılmasından maksad da bir cevap beklemek değildir³⁰. "*Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi ediyorsunuz?*"³¹. "*Ey insan, sana dîni yalan saydırtan nedir?*"³². Ayetlerdeki sorular hakikati teyid için kullanılmıştır.

1.6. Ta'riz

Ta'riz, söylenen sözün ya da kavramın gerçek ve mecazlı anlamı dışında büsbütün tersini kastetmektir³³. Sözün gerçek anlamı doğruymuş gibi görünse de asıl amaç sözün ters anlamına yüklenmiştir. Bu sebeple ta'riz sanatı bir kişiyi ya da durumu alaya almak ve iğnelemek amacıyla yapılır. Örneğin, "*Beni yaratana ne diye kulluk etmiyeyim?*"³⁴. Burada esas maksad "ne diye sizi yaratana kulluk etmiyorsunuz?"dur. Bunu âyetin devamındaki "*Siz O'na döndürüleceksiniz*" ibaresinden anlıyoruz. Başka bir ayette ise, "*Ancak akıl sahipleri ibret alırlar*"³⁵. Burada kâfirler zemmedilmekte ve ibret almadıklarından akılsız olan

²³ Yusuf, 12/30.

²⁴ Hucurât, 49/14.

²⁵ Yusuf Bayram, a.g.m., s.13.

²⁶ İskender Pala, *Divan Edebiyatı*, İstanbul 1992, s.55.

²⁷ Necmettin Şahiner, Selahaddin Yaşar, *Edebî Sanatlar ve Mazmunlar*, İstanbul 1988, s. 30.

²⁸ Nûr, 24/35.

²⁹ Ender Pala, a.g.e., s.56.

³⁰ Necmettin Şahiner-Selahaddin Yaşar, a.g.e., s.30.

³¹ İbrahim, 14/10.

³² Tin, 95/7.

³³ Yekta Saraç, a.g.e., s.23.

³⁴ Yasin, 36/22.

³⁵ Ra'd, 13/19.

varlıklara benzetilmektedir³⁶.

I.7. Akis

Akis, cümlelerin bir kısmının takdim, diğer kısmının tehir edilmesi, sonra da tehir edilen cümlelerin takdim, takdim edilen cümlelerin tehir edilmesine denir³⁷. Akis sanatı yapılacak kelimelerin aralarında bir anlam münâsebetinin bulunması gerekir. Böylece, onların meydana getirdiği cümleler arasında bir anlam bağı olacak ve istenen mesaj farklı şekillerde söylenerek daha etkili verilecektir³⁸. Örnek; "Onlar sizin elbiseniz, siz de onların elbisesisiniz"³⁹. Denilirken kadın ve erkeğin karşılıklı olarak vazifeleri hatırlatılmaktadır.

I.8. Harf Tekrarı

Harf tekrarı, ses âhengi oluşturmak amacıyla bir söz içinde aynı harf veya hecelerin sık sık tekrarlanmasına denir⁴⁰.

"Kul e'ûzu bi rabbi'n-nâs, meliki'n-nâs, ilâhi'n-nâs, min şerri'l-vesvâsi'l-hannâs, ellezî yuvesvisu fî sudûri'n-nâs, mine'l-cinneti, ve'n-nâs"⁴¹. Burada âdetâ tekrarı da aşularak, bu sanat güzelliği yanında mânâ ile de tam bir âhenk ve uyum sağlanmıştır. Çünkü bu sûredeki âyetler şeytanın vesvese ve fısıltısından Allah'a sığınmayı ifade etmektedir. "Sin" harfleriyle meydana getirilen tekrar da, sûrenin havasını fısıltı ve vesvese atmosferine çevirmektedir⁴².

I.9. Cinaz

Cinaz, yazılış ve söylenişi benzer, anlamı ayrı iki kelimeyi bir araya getirme sanatına denir. Diğer bir ifadeyle anlamları ayrı olan iki kelimenin, telaffuz ve yazılışlarında birbirine benzemesidir⁴³.

"Kıyamet koptuğu gün suçlular dünyada çok kısa bir vakitten fazla kaldıklarına yemin ederler"⁴⁴. Ayetteki ilk "es-saatü" kelimesi kıyâmet, ikinci "es-saatü" ise belirli kısa bir zaman dilimi manasınadır.

I.10. Mecaz

Mecaz, bir kelimeyi ya da sözü gerçek anlamı dışında kullanmaktır. Bir kelimenin gerçek anlamının değil de mecaz anlamının kastedilmesi için iki anlam arasında bir ilgi bulunması gereklidir. Bu ilgiye "karine (delil)" adı verilir.

Kur'ân'da kelimeler hakikî anlamda kullanıldığı gibi mecâzî anlamlarda da kullanılmıştır. Kur'ân'da mecâzın bulunduğu bazı âlimlerce kabul edilmemişse

³⁶ İmam Celaledin es-Suyutî, *Kur'an İlimleri Ansiklopedisi / El- İtkan Fi Ulumi'l Kur'an*, Çev: Sakıp Yıldız, İstanbul 1996, C.2, s.63.

³⁷ es-Suyutî, a.g.e., C.2, s.118.

³⁸ es-Suyutî, a.g.e., C.2, s.138.

³⁹ Bakara, 2/187.

⁴⁰ Safvet Seniîh, a.g.e., s. 87.

⁴¹ Nâs Suresi

⁴² Safvet Seniîh, a.g.e., s. 87.

⁴³ a.g.e., s.88.

⁴⁴ Rûm, 30/55.

de, belâgat sahipleri mecâzın, hakikaten daha belîğ olduğunda ittifak etmişlerdir⁴⁵.

Mecaz, Akîl Mecaz ve Lügavî Mecâz diye ikiye ayrılır⁴⁶.

a. Akîl Mecâz: Bir fiil veya benzeri kelimenin, aralarında anlam yakınlığı bulunması sebebiyle asıl olmayan anlamına hamledilmesidir.

"*Ticaretleri kâr etmedi*"⁴⁷ burada kâfirlerin hidâyete karşı dalâleti (seçmeleri) satın almaları sebebiyle hüsranda oldukları ifade edilmiş, ticaret ve kâr etme ifadeleri mecâz olarak kullanılmıştır.

b. Lügavî Mecâz: Kelimenin asıl anlamı dışında başka bir anlamda kullanılmasıdır.

"*Yüzünüzü Mescid-i Haram tarafına çeviriniz*"⁴⁸. Burada yüzden maksad bütün vücuttur⁴⁹.

I.11. İstiâre

İstiâre, mecâzın teşbihle birleşmesinden meydana gelir. Teşbihin iki temel unsurlarından (müşebbeh ve müşebbehün bih) biriyle yapılan teşbihe istiâre denir. Birçok çeşidi olan istiâreye birkaç misâl vermekle iktifâ edeceğiz⁵⁰.

"*Topluca Allah'ın ipine sarılınız*"⁵¹. Âyette, kulun Allah'a güvenmesi, ona dayanması, kötülüklerden kurtulması, tehlikeye, uçuruma düşenin yukarıdan sarkıtılan ve kopma ihtimali olmayan sağlam bir ipe yapışmasına istiâre edilmiştir⁵².

"*Baş ihtiyarlıkla tutuştun*"⁵³ Hissî istiâre (istiâre-i mahsûsa)'ye misal olan bu âyette ateş, müsteâr minh (yanmak, tutuşmak mânâsına gelen "işteale" kelimesinden ateş, alev anlaşılmaktadır), "şeyben" yani saçların ağarması ise müsteâr lehtir. Benzetme yönü ise, ateşten çıkan ziyânın, aydınlığın, saçtaki ağarmaya, beyazlamaya benzetilmesidir. Yani "saçların ağardı" anlamındadır⁵⁴.

I.12. Kinâye:

Kinaye, kelimenin kendi anlamına eşit bir başka anlamda kullanılmasıdır⁵⁵. Kur'ân'da kinâye, farklı şekillerde ve farklı maksatlar için yer almaktadır.

⁴⁵ Yusuf Bayram, a.g.m., s.14.

⁴⁶ İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Usûlü, Ankara 1971, s. 177, 178.

⁴⁷ Bakara, 2/16.

⁴⁸ Bakara, 2/144.

⁴⁹ İmam Celaleddin es-Suyutî, a.g.e., C.2, s.48.

⁵⁰ Yusuf Bayram, a.g.m., s.14.

⁵¹ Al-i İmrân, 3/103.

⁵² İmam Celaleddin es-Suyutî, a.g.e., C.2, s.60.

⁵³ Meryem, 19/4.

⁵⁴ İmam Celaleddin es-Suyutî, a.g.e., C.2, s.58.

⁵⁵ Yusuf Bayram, a.g.m., s.14.

"İkisi de yemek yerlerdi"⁵⁶. Hz. Meryem ve İsa (as)'nın ilâh olamayacaklarından kinâyeye olarak kullanılmıştır. Zira yemek yiyen başka şeylere muhtaç demektir. İhtiyaç içinde olan ilâh olamaz⁵⁷.

I.13. Tevriye

Tevriye, bir kelimeyi birden çok anlama gelecek şekilde kullanmaktır. Kelime, biri yakın, diğeri uzak iki anlam taşır ve bu anlam ise müşterek, benzer veya hakikat ya da mecaz olur. Fakat uzak olan ikinci anlam kastedilir⁵⁸.

"Rahmân (Allah) arşı istivâ etti"⁵⁹, "isteva" kelimesinin birinde, bir mekânda yerleşmek, diğesinde mülkiyetine almak, kuşatmak, istilâ etmek anlamı vardır. İkinci anlam uzak olan anlamı olmakla beraber, birinci anlamdan ikincisi tevriye yapılmıştır. Çünkü birincisi Allah (cc) için caiz değildir⁶⁰.

I.14. Tefvît

Kişinin övgü, beğeni ve diğeri hususlarda birbirinden ayrı anlamlar ifade eden, birbirine eşit uzunlukta cümleler kullanmasına tefvît denir. Bu cümleler uzun, kısa veya orta olabilir⁶¹.

"Beni yaratan ve doğru yola erıştiren O'dur. Beni yediren, içiren de O'dur. Hasta olduğumda bana O şifa verir. Beni öldürecek ve sonra diriltecek de O'dur"⁶². Bu ayetlerde insanın doğumundan ölümüne ve dirilişine kadar olan süre eşit cümlelerle verilmiştir.

I.15. Mübâlağa

Mübâlağa, kastedilen anlamdan daha belîğ olacak şekilde bir sıfatın zikredilmesidir⁶³.

"Neredeyse ateş değmese de yağdı ışık verir"⁶⁴. "Deve iğnenin deliğinden geçmedikçe Cennete de giremezler"⁶⁵. Bu ayetlerde meydana gelmesi zor olan olaylar örnek verilerek dikkat çekilmektedir.

I.16. Mutâbakat

Mutâbakat, bir cümlede iki zıt anlamlı kelimeyi birleştirmektir⁶⁶.

"Az gülsünler çok ağlasınlar"⁶⁷. Burada zıt anlamlı olan gülme ve ağlama ile

⁵⁶ Maide, 5/75.

⁵⁷ Yusuf Bayram, a.g.m., s.14.

⁵⁸ Yusuf Bayram, a.g.m., s.14.

⁵⁹ Tahâ, 20/5.

⁶⁰ Safvet Seniî, a.g.e., s.91.

⁶¹ İmam Celaleddin es-Suyutî, a.g.e., C.2, s.121.

⁶² Şuarâ, 26/78-81.

⁶³ Yusuf Bayram, a.g.m., s.14.

⁶⁴ Nur, 24/35.

⁶⁵ A'raf, 7/40.

⁶⁶ Yusuf Bayram, a.g.m., s.15.

⁶⁷ Tevbe, 9/82.

az ve çok beraber zikredilmiştir.

"Güldüren de O'dur, ağlatan da, öldüren de O'dur, yaşatan da"⁶⁸. Burada ise zıt anlamlı gülme-ağlama ile öldürme-yaşatma beraber zikredilmiştir⁶⁹.

I.17. İcaz

İcaz, maksadı en az kelimeyle ifade etmektir⁷⁰. İcaz'ın birçok çeşidi vardır. Birkaç misal zikretmekle yetineceğiz. "Ey arz, suyunu tut ve ey gök, yağmuru tut denildi. Su çekildi ve iş bitirildi"⁷¹.

Kısaca "Hamd Allah'a mahsustur" diye anlam verdiğimiz Kur'ân'dan iki kelimelik cümlenin nahiv ve beyân ilminin kaidelerinin iktizâsına göre en kısa anlamı "Ne kadar hamd ve medh varsa, kimden gelse, kime karşı da olsa, ezelden ebede kadar Allahü Teâlâ'ya has ve lâyıktır" şeklinde olur⁷². Kur'ân, bu kadar kelimeyle bile tam ifade edemediğimiz anlamı iki kelimeyle veciz bir şekilde ifade ediyor.

I.18. İtnâb

İtnab, kastedilen anlamı daha çok kelimeyle ifade etmektir⁷³. Birçok çeşidiyle Kur'ân'da mevcuttur. "Müşriklerin vay haline, onlar ki zekâtı vermezler"⁷⁴. Müşriklerin zekât vermeleri düşünülemez. Maksad, mü'minleri zekât vermeye teşvik, vermemekten sakındırmaktır. Zekât vermemeyi Allah müşriklerin bir sıfatı olarak göstermiştir. "Meleklerin hepsi topluca secde ettiler"⁷⁵ âyeti ise te'kid için yapılmış bir itnabtır⁷⁶.

Görüldüğü gibi Kur'ân, bir şiir veya bir edebiyat kitabı olmamakla beraber edebî sanatları en güzel bir şekilde kullanmış, her sûresinde, her âyetinde edebî bir mu'cize olduğunu göstermiştir. Onun maksadı edebî sanat yapmak değil, insanlara hidâyet kaynağı olmak, Yaratıcısı'nı ve kâinatı insana anlatmaktır. Şüphesiz, ne edebî sanatlar bu kadar az, ne de Kur'ân'daki örnekler bunlarla sınırlıdır. En meşhur sanatlarla, sadece bir veya iki âyetle örnek verdik. Zikrettiğimiz âyetler sadece edebî yönden bile Kur'ân'ın ne büyük bir mu'cize olduğunu göstermektedir⁷⁷.

⁶⁸ Necm, 53/43.

⁶⁹ İmam Celaleddin es-Suyutî, a.g.e., C.2, s.121.

⁷⁰ Safvet Senîh, a.g.e., s. 87.

⁷¹ Hûd, 11/44.

⁷² İmam Celaleddin es-Suyutî, a.g.e., C.2, s.123.

⁷³ Safvet Senîh, a.g.e., s. 88.

⁷⁴ Fussilet, 41/6-7.

⁷⁵ Hicr, 15/30.

⁷⁶ İmam Celaleddin es-Suyutî, a.g.e., C.2, s.124.

⁷⁷ Yusuf Bayram, a.g.m., s.14.

II. KUR'AN'DA GEÇEN ESTETİK TERİMLER

II.1.Hüsn (Güzellik)

Hoşa giden, tatmin eden, göze hoş gelen, hayranlık uyandıran manasına gelmektedir⁷⁸. Kendisine rağbet edilen güzellik⁷⁹ manasına gelen hüsn kelimesi, her ne kadar görünüşte güzelliğe işaret ediyormuş gibi olsa da ayetlerin tahlil neticesinde anlaşılıyor ki, aslında manevî güzelliğe de işaret etmektedir⁸⁰. Hüsn terimi, lügatte, güzel, iyi, güzel olmak, yakışıklı olmak gibi anlamları ifade eder⁸¹.

Hüsn kavramı, hem Allah'ın yaratmasını nitelemekte hem de insana izafe edilen bir eylemi (ihsân) ifade edebilmektedir. Bu terim, ilâhî sıfatlar, cennet tasvirleri, evren ve insan ve insanın imal ettiği ev eşyası bağlamında estetik bir değeri ifade etmek üzere Kur'an'da yer almaktadır⁸².

Hüsn kelimesi Kur'an'da yaratma fiiline ilaveten, "yaratmaların en güzeli" şeklinde Allah hakkında sıfat olarak kullanılmıştır. "*Yaratıcıların en güzeli olan Allah, ne yücedir*"⁸³. Yine insanın güzelliğinden bahsedilirken "*Doğrusu, biz insanı en güzel bir biçimde yarattık*"⁸⁴ denilmiştir.

II.2.ihsan

İf'al vezninde "ahsene" fiilinin mastarıdır. "Ahsene" birlikte kullanıldığı edat harflerinin değişmesiyle yeni ve zengin anlamlar kazanan bir fiildir. Bu fiil, "ila" edatı ile kullanıldığında başkasına güzel muamelede bulunmak, insanlara iyilik yaparak kendisine karşı insanlarda güzel duyguların meydana gelmesine sebep olmak; "bâ" edatı ile beraber kullanıldığında ise güzel zan anlamlarına gelir⁸⁵.

Kur'an-ı Kerim'de geçen güzel ahlâka dair terimlerden birisi olan ihsan, daha ziyade lütufla güzel bir iyilikte bulunmak anlamına gelir⁸⁶. "*Allah'ın sana verdiğiyle ahiret yurdunu ara, dünyadan da kendi payını (nasibini) unutma. Allah'ın sana ihsan ettiği gibi, sen de ihsanda bulun ve yeryüzünde bozgunculuk arama. Çünkü Allah, bozgunculuk yapanları sevmez*"⁸⁷ ayeti bu anlamdadır.

⁷⁸ İbn. Manzur, *Lisânü'l-Arab*, Mısır, h.1303, C.3, s.114,115; Mevlüt Sarı, *el-Mevarid* (Arapça-Türkçe Lügat), İstanbul 1984, s.305; Mehmet Maksudoğlu, *Arapça-Türkçe Öğretici Sözlük*, İstanbul 2005, s.199.

⁷⁹ Ramazan Altıntaş, *İslam Düşüncesinde Tevhid ve Estetik İlişkisi*, İstanbul 2002, s.102.

⁸⁰ Emine Güzel, *İslam Sanat ve Estetiğinin Kur'an Temeli*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2008, s. 172.

⁸¹ İbn Manzur, a.g.e., s.114,115; Mevlüt Sarı, a.g.e., s.305; Mehmet Maksudoğlu, a.g.e., s.199.

⁸² İbrahim Hilmi Karılı, "Kur'an'ın Güzellik Fenomenine Yaklaşımı", *Marife.*, yıl. 5, sayı. 1, bahar 2005, s. 60.

⁸³ Müminun, 23/14.

⁸⁴ Tin, 95/4.

⁸⁵ İbn Manzur, a.g.e., s.162.

⁸⁶ Ramazan Altıntaş, a.g.e., s. 107.

⁸⁷ Kasas, 28/77.

II.3. Cemâl

Arapça'da, güzellik anlamına gelen "cemâl", "cemil" teriminin mastarıdır. "Cemil" kelimesi Türkçe'ye kendi ifade ettiği manâ ile geçmiştir. "Cemâl", lügatte çeşitli şekillerde güzel, güzellik sahibi, endamlı, ahlâkî ve şeklî güzelliği olan, yaratılışı güzel olan, güzelleştirmek, ihsan, iyilik" şeklinde geçer⁸⁸.

"Cemâl" kelimesi, Kur'an'da güzellik kavram ve düşüncesini en dolaysız biçimde ifade eden kelimelerdir. Nitekim modern dönemlerde hazırlanan sözlüklerde estetik karşılığında kullanılmıştır⁸⁹.

*"Biz, gökleri, yeri ve her ikisinin arasındakileri hakkın dışında (herhangi bir amaçla) yaratmadık. Hiç şüphesiz o saat de yaklaşarak gelmektedir; öyleyse (onlara karşı) güzel davranışlarla davran"*⁹⁰. Görüldüğü gibi bu ayette cemal, davranışla birlikte kullanılmıştır.

II.4. Latif

Türkçe'de ince, hoş, çekici manalarına gelen latîf terimi lügatte de "kibar, nazik, ince, merhametli olan, yumuşak olan"⁹¹ şeklinde yer alır. Yani hemen hemen aynı manalara gelecek şekilde tercüme edilir⁹².

*"Allah'ın gökten su indirdiğini ve bu sayede yeryüzünün yemyeşil olduğunu görmüyor musun? Hiç kuşkusuz Allah lâtifdir ve her şeyden haberdardır"*⁹³ ayetinde geçen latif, Allah'ın güzel isimleri arasında zikredilirken de bu anlamda kullanılmıştır.

II.5. Züyyine

Güzel ve süslü olan anlamına geldiği gibi zinet ve süslenmeye yarayan nesne anlamına da gelmektedir⁹⁴. Güzelliğin karakteristiğine işaret eden bu terim, çeşitli şekillerde kullanımıyla Kur'an'da dünya hayatının kendisi, dünyevî nimetler, çocuklar, kadınlar, binek hayvanları, gökyüzü ve bitki örtüsü anlamlarında kullanılmaktadır. Yani hem insanın yeryüzündeki hayat serüvenini hem de tüm varlıklarla ilgili estetik bir karakteri ifade etmektedir⁹⁵. Şu ayetlerde bu konuda misaller verilmiştir.

*"De ki Allah'ın kulları için çıkardığı süsleri ve temiz rızıkları kim haram kılmıştır?"*⁹⁶.

"Kadınlara, oğullara, kantar kantar yığılmış altın ve gümüşe, salma güzel

⁸⁸ Mevlüt Sarı, a.g.e., s.41; Mehmet Maksudoğlu, a.g.e., s. 179,180.

⁸⁹ Beşir Ayvazoğlu, a.g.m., s. 146.

⁹⁰ Hicr,15/85.

⁹¹ et-Tahânevî, a.g.e., C.2., s.1300; Mevlüt Sarı, a.g.e., s.1370; Mehmet Maksudoğlu, a.g.e., s.446.

⁹² Emine Güzel, a.g.e., s.174.

⁹³ Hac, 22/63.

⁹⁴ İbn-i Manzur, a.g.e., C.13., s. 201,202; Mevlüt Sarı, a.g.e., s. 725; Mehmet Maksudoğlu, a.g.e., s.168.

⁹⁵ İbrahim Hilmi Karslı, a.g.m., s. 59.

⁹⁶ Âraf, 7/32.

atlara, hayvanlara ve ekinlere duyulan tutkulu şehvet insanlara 'süslü ve çekici' kılındı. Bunlar, dünya hayatının metaidir. Asıl varılacak güzel yer Allah katında olmaktadır"⁹⁷.

II.6. Lezzet

Kur'an'da yiyecekler, içecekler ya da Cennette gözlerin gördüğü şeyler için kullanılır⁹⁸. "Orada nefislerin arzu ettiği ve gözlerin lezzet aldığı her şey var..."⁹⁹. Ayetinde de Cennet tasviri için kullanılmıştır.

III. KUR'AN'A GÖRE SÖZ SÖYLEME SANATI

III.1. Güzel Söz

Sözün estetiği veya güzel konuşma diyebileceğimiz tarzda hitap etmeyi Kur'an-ı Kerim bildirmektedir. "İnsanlara güzel söz söyleyin"¹⁰⁰, "Kullarıma söyle; Sözün en güzelini konuşunlar"¹⁰¹, "Allah'a davet eden, salih amel işleyen ve ben gerçekten Müslümanlardanım diyen kimseden daha güzel sözlü kim olabilir?"¹⁰² diyerek, insanlar arasındaki iletişimin en önemlisi olan konuşmanın güzel olması istenirken aynı zamanda Allah'a karşı da güzel sözlü olmak övülmüştür.

III.2. Yumuşak Söz:

Ses tonu ve söyleniş tarzı bakımından karşıdakine sert gelmeyecek şekilde konuşmak. Bu konuda da Kur'an-ı Kerimde şu ayet dikkatimizi çekmektedir. "Ona yumuşak bir üslupla söyleyin"¹⁰³. Bu ilâhî uyarı, Firavun'u uyarmakla görevlendirilen Hz. Mûsâ ve Hârûn'a yapıyordu. Görüldüğü gibi muhatap kim olursa olsun söz söyleyenin üslubu önem arz etmektedir.

III.3. Tatlı Söz

Kur'an-ı kerim'de anne ve babaya karşı iyi davranılması istenirken, onlara "tatlı söz söyleyiniz"¹⁰⁴ denilmektedir.

III.4. Tesirli Söz

Dilin incelikleri ve belağatını kullanarak konuşmak. "Ve onlara kendi konularını hakkında detaylıca konuş; tesirli söz söyle"¹⁰⁵ denilirken muhatabın durumunu dikkate alarak ona kıymet verildiği hissettirilerek yapılan bir konuşmanın daha tesirli olacağı bildirilmektedir.

⁹⁷ Al-i İmran, 3/14.

⁹⁸ Zühre Mansur El Mezidi, *Kur'an Kıssalarında Sinematik Özellikler*, İstanbul 2010, s.28.

⁹⁹ Zuhuf, 43/ 71.

¹⁰⁰ Bakara, 2/83.

¹⁰¹ İsrâ, 17/53.

¹⁰² Fussilet, 41/33.

¹⁰³ Taha, 20/44.

¹⁰⁴ İsrâ, 17/23.

¹⁰⁵ Nisa, 4/63.

III.5. Uygun Söz:

Kişiler arasında veya eşler arasında iyi niyetli ve yapıcı tarzda bir konuşma üslubuna sahip olmak. “Münâsîp bir biçimde konuşunuz”¹⁰⁶ diye ifade edilen ayette de bu durum vurgulanmaktadır.

III.6. Hikmetli Söz

Peygamberler aynı zamanda hikmet sahibi insanlardı. Ayette de Allah bunu istemektedir. “Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır”¹⁰⁷

III.7.. Doğru Söz

Her zaman doğru sözlü olmayı bildiren ayet şöyledir. “Hakkı ve doğruyu söyleyin”¹⁰⁸ hakkı ve doğruyu söyleyen fertlerden oluşan toplum yaşanabilir bir ortam oluşturur.

IV. KUR'AN'DA GEÇEN SANATLI YAPILAR

IV.1. Ev

Kur'an'da “ev” ve “ev mimarisi”nin çeşitli unsurları konusunda bilgi verilmektedir. Bu konuda örnek olabilecek ayetleri aşağıda vermeye çalışacağız.

“Allah'ın yüksek tutulmasına ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde insanlar sabah akşam O'nu tesbih ederler.”¹⁰⁹

“Allah, size evlerinizi (içinde) “güvenlik ve huzur bulacağınız yerler” kıldı ve size hayvan derilerinden hem göç gününde, hem de yerleşme gününde kolaylıkla taşıyabileceğiniz evler; yünlerinden, yapağlarından ve kıllarından bir zamana kadar giyimlikler-döşemelikler ve (ticaret için) bir meta kıldı.”¹¹⁰ Kur'an'da ev, “mesken” ve “iskân” lafızlarıyla kullanılır. Bu lafızlar, insana huzur veren yerler anlamındadır. Dolayısıyla manevi güzellik duygusu kazandırır.

İnsanlığın ilk önce mağaraları ve çeşitli kovukları konut edindiği kabul edilmektedir. Hatta ev yapımını öğrendikten sonra bile, geçici nedenlerle mağaraları zaman zaman kullanmıştır¹¹¹.

“Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler yaptı ve sizin için dağlarda oturulacak barınaklar (mağaralar) var etti ve sizi sıcaktan koruyan elbiseler ve sağda sizi koruyan elbiseler (zırhlar) var eyledi. Allah size nimetini böyle tamamlıyor ki siz Müslüman olup esenliğe erişesiniz”¹¹².

Göçebelerin taşınabilir çadırlarının dışında¹¹³ yine Kur'an-ı Kerim'de birçok

¹⁰⁶ Nisa, 4/5.

¹⁰⁷ Nahl, 16/125.

¹⁰⁸ Ahzab, 33/70.

¹⁰⁹ Nur, 24/36.

¹¹⁰ Nahl, 16/80.

¹¹¹ Emine Güzel, a.g.t., s.180.

¹¹² Nahl, 16/ 81.

¹¹³ Nahl, 16/80.

kez “beyt”, “kasr,” terimleri, “ev” manasında kullanılmıştır. Ayetlere göre beyt, çamur ve tuğla kullanılarak yapılmış; kasr ise, kesme taşlardan inşa edilmiş evlerdir¹¹⁴.

IV.2. Kaide ve Temeller

Bu konu, İbrahim ve İsmail (a.s) ‘in Kâbeyi inşa ederken dile getirdikleri biçimiyle Kur’an’da geçmektedir. *“İbrahim, İsmail ile beraber ev’in temellerini yükseltiyor, “Rabbimiz, bizden kabul buyur, kuşkusuz sen işitensin bilensin”¹¹⁵.*

IV.3.Duvar

Kur’an’da Hz.Musa ve Hızır (a.s) ‘in birlikte yaptığı seyahat esnasında verilen bilgiler arasında bu konu da geçmektedir. *“Yine yürüdüler. Nihayet bir kent halkına varıp onlardan yemek istediler. (Kent halkı) onları konuklamaktan kaçındılar. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular. Hemen onu doğrulttu...”¹¹⁶.*

IV.4.Sütun

Kur’an’da Ad kavmi anlatılırken sütunlu İrem şehrinden bahsedilir. *“Sütunlu İrem’e ki, ülkeler arasında onun eşi yaratılmamıştı”¹¹⁷. Kendileri uzatılmış direkler arasında (bağlı) olarak (kalacaklardır)¹¹⁸.*

IV.5.Tavan

Kur’an’da inkâr edenlerin sonu anlatılırken şu örnek verilir: *“Onlardan öncekiler de tuzak kurmuşlardı da Allah, binalarına temellerinden gelmiş, üstlerinden tavan, başlarına çökmüştü ve azap onlara ummadıkları yerden gelmişti”¹¹⁹.*

IV.6.Kapı

Kur’an’da müminlere nasihat edilirken zikredilen ayette *“...Evlere arkalarından girmek iyilik değildir. İyilik Allah’tan korkmanın iyiliğidir. Evlere kapılardan girin ve Allah’tan korkun ki başarıya eresiniz, umduğunuzu bulasınız”¹²⁰* denilmiştir.

IV.7.Kilit

Kur’an’da inanmayanların kalplerindeki kilit örnek verilmiştir. *“Kur’an’ın anlamını düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerinin üzerinde kilitleri mi var (ki hiçbir hakikat gönüllerine girmiyor)¹²¹.*

¹¹⁴ Emine Güzel, a.g.t., s.181.

¹¹⁵ Bakara, 2/127.

¹¹⁶ Kehf, 18/82.

¹¹⁷ Fecr, 89/7,8.

¹¹⁸ Hümeze, 104/9.

¹¹⁹ Nahl, 16/26.

¹²⁰ Bakara, 2/189.

¹²¹ Muhamed, 47/24.

IV.8.Anahtar

İnananların yakınları ile olan ilişkilerinde verilen örnek: "...Sizin için de kendi evlerinizden, babalarınızın evlerinden, analarınızın evlerinden, erkek kardeşlerinizin evlerinden, kız kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarının evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden,, anahtar elinizde bulunan evlerden ve arkadaşınızdan yiyip içmenizde bir sakınca yoktur..."¹²²

IV.9.Anahtar Altında Saklanan Hazine

Anahtar ve hazine konusunda şu ayet dikkatimizi çekmektedir. "Karun, Musa'nın kavminden idi. Onlara karşı azgınlık etti. Biz kendisine öyle hazineler vermiştik ki onun hazinelerinin anahtarlarını taşımak güçlü bir topluluğa ağır geliyordu. Kavmi ona demişti ki: "Şımarma, Allah şımaranları sevmez"¹²³.

IV.10.Tünel

Kur'an'da Peygamberimizden mucize isteyenler konusunda zikredilen ayet: "Onların yüz çevirmeleri sana ağır gelmediyse, yapabilirsen yeri yarıp, inebileceğin bir tünel ya da göğe çıkabileceğin bir merdiven ara ki onlara bir mucize getiresin! Allah dileseydi elbette onları hidayet üzerine toplayıp birleştirdi. O halde sakın cahillerden olma!"¹²⁴.

IV.11. Çardak

Allah'ın yaratma kudretini ifade eden örnek: "Çardaklı ve çardaksız üzüm bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hurmaları, ekinleri zeytinleri, narları, birbirine benzer- benzemez şekilde yaratan hep O'dur"¹²⁵.

IV.12.İbadet yerleri

Kur'an, başta Kâbe olmak üzere yeryüzündeki kutsal yerler ve ibadet mekânları konusunda da bilgiler verir:

"Safa ile Merve Allah'ın nişanlarındandır. Kim evi (Kabe'yi) hacceder, ya da umre yaparsa onları tavaf etmesinde kendisine bir günah yoktur"¹²⁶.

"Şayet Allah bir kısım insanların (kötülüklerini) diğer bir kısım ile def edip önlemeseydi, içlerinde Allah'ın adı bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler mutlaka yıkılıp giderdi"¹²⁷.

"Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başka kimseden korkmayanlar ima ederler. Onların doğru yolu bulanlardan olacakları umulur"¹²⁸.

¹²² Nur, 24/61.

¹²³ Kasas 28/76.

¹²⁴ En'am, 6/35.

¹²⁵ En'am, 6/141.

¹²⁶ Bakara, 2/158.

¹²⁷ Hac, 22/40.

¹²⁸ Tevbe, 9/18.

IV.13. Kale

Muhkem yapılar konusunda da Kur'an'da bilgiler mevcuttur.

*"Nerede olursanız, sağlam kaleler içinde de bulursanız yine ölüm sizi bulur..."*¹²⁹

IV.14. Gemi

Kur'an Nuh (a.s) konusunda bilgi verirken, inananları tufandan kurtaracak gemi yapımından bahseder.

*"Gözlerimizin önünde ve vahyimiz gereğince gemiyi yap ve zulmedenler hakkında bana hitap etme (onların kurtuluşu hakkında bana yalvarma); onlar mutlaka boğulacaklardır"*¹³⁰.

IV.15. Tahta, Çivi

Yine Nuh (a.s)'ın yapmış olduğu gemiden örnek verilmiştir.

*"Onu çivilerle tutturulmuş tahtalardan yapılan bir gemiye bindirdik."*¹³¹

IV.16. Maden Sanatı

Kur'an'da Davud (a.s) ile ilgili ayetlerde, tabiat konularında ve ahiret konularında çeşitli madenlerden bahsedilir:

*"Andolsun, biz Davud'a tarafımızdan bir fazl (üstünlük) verdik. "Ey dağlar, onunla birlikte (Beni tesbih edip) yankıyla ses verin" (dedik) ve kuşlarla da (aynısını emrettik) ve ona demiri yumuşattık"*¹³².

*"(Allah) Gökten bir su indirdi de dereler kendi miktarınca çağlayıp aktı. Sel de yüze vuran bir köpük yüklendi. Bir süs veya bir meta sağlamak için ateşte üzerine yakıp-erittikleri şeyler (madenler)de de bunun gibi bir köpük (artık) vardır. İşte Allah, hak ile batıla böyle örnekler verir. Köpüğe gelince, o atılır gider, insanlara yarar sağlayacak şey ise, yeryüzünde kalır. İşte Allah örnekleri böyle vermektedir."*¹³³

*" Biz Peygamberlerimizi kesin kanıtlarla gönderdik, insanlar arasında adil bir düzen kurulsun diye onlarla birlikte kitabı ve ölçüyü indirdik. Ayrıca büyük caydırıcılığı ve sertliği yanında insanlara yönelik birçok faydaları olan demiri indirdik. Böylece kimlerin görmedikleri halde Allah'ı ve Peygamberi destekleyeceklerini ortaya çıkarmak istedik. Hiç kuşkusuz Allah güçlü ve üstün iradeli-dir"*¹³⁴.

*"O gün gök, erimiş bakır gibi olur." " Dağlar, atılmış renkli yün gibi olur"*¹³⁵.

¹²⁹ Nisa, 4/78.

¹³⁰ Hud, 11/37.

¹³¹ Kamer, 54/13.

¹³² Sebe, 34/10.

¹³³ Rad, 13/17.

¹³⁴ Hadid, 57/25.

¹³⁵ Mearic, 70/8,9.

IV.17. Saray, Köşk

Kur'an'da Süleyman (a.s) dönemindeki zenginlik ve güç anlatılırken, saray ve köşk örnekleri verilmiştir.

"Kraliçeye "Şu köşke gir" dendi. Kadın köşkün girişini görünce onu engin bir havuz sandı ve ısınmamak için topuklarını sıvadı. Bunun üzerine Süleyman kendisine "Bu cilalı billur bir köşktür" dedi"¹³⁶.

IV.18. Heykel, Havuz

Yine Davud (a.s) döneminden bahsedilirken, heykel ve havuz konusunda bilgi verilmiştir.

"Ona dilediği şekilde kaleler, heykeller, havuz büyüklüğünde çanaklar ve yerinden sökülmeyen kazanlar yaptılar. "Ey Davud ailesi, şükrederek çalışın." Kullarımdan şükretmekte olanlar azdır"¹³⁷.

IV.19.Yastık, Minder

Allah'ın bahsettiği güzellikler anlatılırken, *"Bu konutlarda ağırılanlar yeşil yastıklara ve güzel işlemeli minderlere yaslanırlar."¹³⁸, denilmektedir.*

IV.20.Testi

Kur'an Cennet güzelliklerinden bahsederken *"Gürül gürül akan bir çeşmeden doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle"¹³⁹ bilgisini verir.*

IV.21. Mühür

Kur'an'da kafirler ve münafıklar konusunda kalplerinin mühürlendiği bilgisi verilirken, *"De ki söyleyin bana eğer Allah işitme duygunuzu ve gözlerinizi alsa, kalplerinizin üstüne de mühür vursa, Allah'tan başka bunları getirip size verecek tanrı kimdir?..."¹⁴⁰*

"Ey Muhammed! Onların içinde seni dinleyenler vardır; sonra senin yanından çıkınca, bilgili kimselere "Az önce ne demiştiniz?" diye sorarlar. İşte bunlar, Allah'ın kalplerini mühürlemiş olduğu, kendi heveslerine uyan kimselerdir"¹⁴¹. mealindeki ayetler, bu konuda örnek gösterilebilir.

IV.22. Şehirler

Kur'an'da imar edilmiş, yaşanabilir mekânlar olarak şehir örnekleri verilmiştir. *" Bu insanların (yaşadığı yurtlar ile) içlerini bereket ve bollukla doldurduğumuz şehirler arasında, birinden bakınca diğeri görülebilen öyle şehirler yerleştirdik ve bunlar arasını menzillerle öyle donattık ki buralarda emniyet*

¹³⁶ Nemi, 27/44.

¹³⁷ Sebe', 34/13.

¹³⁸ Rahman, 55/76.

¹³⁹ Vakıa, 56/18.

¹⁴⁰ En'am, 6/46.

¹⁴¹ Muhammed, 47/16.

içinde gece ve gündüz seyahat edesiniz diye...¹⁴²

IV.23. Karye

Kur'an'da kasaba ve köy anlamına gelen karye ifadesine rastlanmaktadır. "Yahut şu kimse gibisini görmedin mi ki duvarları, çatıları üzerine yığılmış (alt üst olmuş) ıssız bir kasabaya uğramıştı"¹⁴³.

Ayette, yeryüzünde kurulan yerleşim birimlerinin en küçüklerinden olan köy ve kasaba diyebileceğimiz yerlere bile işaret edilmiştir.

SONUÇ

İslam'ın ana kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, gözlerimizin önüne, gönüllerimizin derinliklerine, gökleri, yeri, sesleri, renkleri, şekilleri ve desenleriyle güzelliklerden örülü bir kâinat sergiler.

Kur'an'ın anlatımında kullanılan kelimeler, hem anlam bakımından, hem de üslubun akıcılığı ve etkisi bakımından son derece özeldir. Edebî bakışıyla değerlendirildiğinde, Kur'an yarı şiirsel yarı düz yazı olarak yazılmış en saf Arapça'ya örnektir. Kur'an'ın mucize kelimesi ile nitelendirilmesinin sebeplerinden biri, insan çabası ile bir benzerinin yazılamamasındandır. Kur'an fonetik olarak i'cazlı bir güzelliğe ve sanatkârâne bir üslup ve anlaşılır olma özelliğine sahiptir.

Kur'an'da geçen güzellik terimlerini hoş, çekici, süslenmiş, düzenli, intizamlı, uyumlu, ahenkli, faydalı olmakla beraber işlevselliği olan nesnel varlıklar olarak tanımlayabiliriz. İşte bütün bu özellik ve unsurlar Kur'an'dan verdiğimiz tabirlerle ortaya konulmakta ve bazen bir tabir diğerinin yerini tutabilmektedir. Nitekim bütün bu tabirler bir bütünü oluşturan parçalar niteliğindedir.

Kur'an'a göre söz söyleme konusunda, güzel, tatlı, hikmetli ve doğru söz gibi ifadelerle zikredilmiştir. Hem peygamberler için hem de insanlık için iletişimin en güzel yöntemleri sunulmuştur.

Sanatlı yapılara verilen örnekler ise, dünya hayatında kullanılan günlük eşyalardan tutun da ahirette vadedilen Cennet güzelliklerine varıncaya kadar Kur'an tarafından bildirilmiştir. Bu nesnelere bünyesinde hem güzellikler sergilenmekte hem de fonksiyonel özelliklerine dikkat çekilmektedir.

Kaynaklar:

- » Adel Abbas, *Science Miracles*, Amana Publications, January, Beltsville (U.S.A) 2000.
- » Altıntaş Ramazan, *İslam Düşüncesinde Tevhid ve Estetik İlişkisi*, İstanbul 2002.
- » Ayvazoğlu Beşir, "İlmü'l-cemâl", *DİA*, c. 22, s.146-148.
- » Bayram Yusuf, "Kur'an'da Edebî Sanatlar", *Yeni Ümit*, S.31, İstanbul 1996, s.12-18.
- » Bekrî Şeyh Emin, *et-Ta'biru'l-Feniyü fi'l-Kur'an*, Daru's-Şuruk, Beyrut 1980.
- » Cerrahoğlu İsmail, *Tefsir Usûlü*, Ankara 1971.
- » _____, "Kur'an-ı Kerim Nasıl Bir Kitaptır, Nasıl Anladılar, Nasıl Anlıyoruz, Nasıl Anlamalıyız?", *Diyanet Dergisi*, Ekim-Kasım-Aralık 1991, C. 27, S.4, s. 34-36.

¹⁴² Sebe, 34/18.

¹⁴³ Bakara, 2/159.

- » Dilçin Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara 2009.
- » Durant Will, *Medeniyetin Temelleri*, Çev: Nejat Muallimoğlu, İstanbul 1996.
- » El- Mezidi Züheyir Mansur, *Kur'an Kıssalarında Sinematik Özellikler*, İstanbul 2010.
- » Güzel Emine, *İslam Sanat ve Estetiğinin Kur'an Temeli*, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008.
- » Hançerlioğlu Orhan, *Felsefe Ansiklopedisi*, İstanbul 1977.
- » İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Daru İhyai't-Türasi'l-'Arabiyye, Beyrut (Tarihsiz).
- » İbn Manzur, *Lisânü'l-Arab*, Mısır 1303.
- » İmam Celaleddin es-Suyutî, *Kur'an İlimleri Ansiklopedisi / El- İtkan Fi Ulumi'l -Kur'an*, Çev: Sakıp Yıldız, İstanbul 1996.
- » Karslı İbrahim Hilmi, "Kur'an'ın Güzellik Fenomenine Yaklaşımı", *Marife*, yıl. 5, sayı. 1, bahar 2005, s. 60.
- » Kutup Seyyid, *Kur'an'da Edebi Tasvir*, Çev. Mehmet Yolcu, İstanbul 1991.
- » _____, *et-Tasviru'l-Fenniyyu .fi'l-Kur'an*, Daru'ş-Şuruk, 8. baskı, Kahire-1983.
- » Maksudoğlu Mehmet, *Arapça-Türkçe Öğretici Sözlük*, İstanbul 1992.
- » Pala İskender, *Divan Edebiyatı*, İstanbul 1992.
- » Sena Cemil, *Estetik, (Sanat ve Güzelliğin Felsefesi)*, İstanbul 1972.
- » Senih Safvet, *Kur'an'da Edebî Veche*, İstanbul 2010.
- » Sarı Mevlüt, *el-Mevarid (Arapça-Türkçe Lügat)*, İstanbul 1990.
- » Saraç Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belağat*, İstanbul 2000.
- » Şahiner Necmettin - Yaşar Selahaddin, *Edebî Sanatlar ve Mazmunlar*, İstanbul 1988.
- » Şedid Muhammed, *Menhecu'l-Kıssa fi'l-Kur'an*, Suudî Arabistan 1984.
- » Şengül İdris, "Kur'an Üzerine", *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.37., Ankara 1998, s.233-244.
- » Tunalı İsmail, *Felsefenin Işığında Modern Resim*, İstanbul 1989.
- » Yetkin Suut Kemal, *Estetik*, İstanbul 1938.
- » Yıldırım Suat, *Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş*, İstanbul 1989.